

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ім. ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

На правах рукопису

ДУДОРОВА
КАТЕРИНА БОРИСІВНА

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ДІЯЛЬНОСТІ ТОВАРИХ БІРЖ В УКРАЇНІ

Спеціальність: 12.00.03 - цивільне право; сімейне
право; цивільний процес; міжнародне
приватне право.

А в т о р е ф е р а т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ - 1995

Дисертація е рукопис.

Робота виконана на кафедрі цивільного права юридичного факультету Київського університету імені Тараса Шевченка.

Науковий керівник — КУЗНЕЦОВА Н. С., доктор юридичних наук, професор.

Офіційні опоненти — АЗІМОВ Ч. Н., доктор юридичних наук, професор;
— ШКРЕМНА В. С., кандидат юридичних наук, доцент.

Провідна організація — Львівський державний університет імені Івана Франка

Захист відбудеться "31" травня 1995р.
о 10 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д. 068.18.17. при Київському університеті імені Тараса Шевченка /252017, вул. Володимирська, 80, юридичний факультет/.

З дисертацією можна ознайомитись в науковій бібліотеці Київського університету імені Тараса Шевченка.

Автореферат розісланий "27" квітня 1995р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор юридичних наук,
професор

Кузнецова Н. С.

ТВ - 30. 66 - 1
- 3 -

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Принципові зміни в економіці України зумовили посилення ролі цивільного права, підвищення значення цивільно-правових досліджень. Одним з основних напрямків розвитку сучасної науки цивільного права стало відновлення багатьох втрачених у 30-ті роки інститутів, серед яких особливу увагу привертає інститут біржової торгівлі.

Біржа - класичний інструмент ринкової економіки, завдяки якому в одному місці зосереджуються попит і пропозиція на товари, встановлюються відповідні до виробництва й споживання ціни, а отже відбувається автоматичне саморегулювання ринку.

Відроджені на початку 90-х років українські товарні біржі, що за своєю економічною природою є досить складним механізмом оптового ринкового ціноутворення, потребують належного нормативного регулювання. Прийнятий у 1991 році Закон України "Про товарну біржу" /Відомості Верховної Ради України. - 1992. - N 10. - Ст.139/ в значній мірі усунув юридичний вакуум, однак будучи лише першим кроком на шляху правового регулювання біржової діяльності, виявився недостатньо вичерпним, а тому вимагає, на думку автора, подальшого вдосконалення.

Включення нової економіки у світовий ринок не може бути реальним без створення сучасного біржового механізму. У зв'язку з цим доцільно вивчити досвід правового регулювання біржової торгівлі в країнах з розвинутою ринковою економікою.

У часи НЕПу та останніми роками темі біржової діяль-

ності були присвячені розділи в підручниках, наукові статті в юридичних журналах, однак предметом окремого цивільно-правового дослідження діяльність товарних бірж в Україні не була ніколи.

Неврегульованість ряду питань у чинному біржовому законодавстві, їх спірність в теорії (зокрема, це стосується організаційно-правової форми створення товарних бірж, діяльності дилерів, визначення форвардних, ф'ючерсних та опціонних угод), а також наявність недоліків у біржовій практиці свідчать, на думку автора, про актуальність обраної теми як в теоретичному, так і в практичному аспектах.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертації полягає у дослідженні питань цивільно-правового регулювання діяльності товарних бірж в Україні і формулюванні на цій основі пропозицій по вдосконаленню біржового законодавства. Для досягнення вказаної мети були поставлені такі головні завдання:

- 1) проаналізувати біржове законодавство України на предмет його відповідності потребам ринкових відносин;
- 2) розглянути основні теоретичні питання, що стосуються діяльності товарних бірж і які не одержали достатнього висвітлення в науковій літературі;
- 3) сформулювати конкретні пропозиції по вдосконаленню вітчизняного біржового законодавства, окреслити перспективи розвитку інституту біржової торгівлі в Україні.

Методологія і джерела дослідження. Вирішуючи поставлені завдання, автор застосовує такі наукові методи: логіко-юридичний, системний, статистичний, історичний і порівняльно-правовий.

При написанні дисертації був здійснений аналіз чинно-

го біржового законодавства України, а також законодавства про товарну біржу Російської Федерації, Білорусі, Казахстану, Таджикистану, Естонії. Дисертант звертався до положень дореволюційного біржового законодавства, нормативних актів періоду НЕПу, законодавства ряду зарубіжних країн - США, Німеччини, Франції, Іспанії. Автором опрацьована значна кількість не лише юридичної, а й економічної літератури, зокрема, роботи І.О.Вланка, К.В.Іванова, А.А.Івзценка, В.Я.Уауна.

Сформульовані в дисертаційному дослідженні теоретичні висновки і практичні рекомендації спираються на праці вчених, які досліджували питання правового регулювання біржової діяльності. Насамперед, на роботи дореволюційних російських правознавців А.Ф.Волкова, А.С.Незворова, Л.Н.Нісєловича, Г.Ф.Шершеневича; опубліковані у 20-ті роки праці М.В.Гордона, М.І.Мітіліно; присвячені досліджуваній проблематиці роботи сучасних вчених І.В.Авіліної, Ч.Н.Азімова, В.В.Бєзбаха, А.А.Іванова, О.М.Козир, І.Ю.Красько, М.П.Рінга, В.О.Рясеїцева, О.М.Садікова.

Теоретичною основою дослідження стали також висновки, викладені у працях відомих цивілістів із загальних проблем цивільного права, в основному роботи О.С.Юффе, О.О.Красавчікова, А.О.Пушкіна, Е.О.Суханова.

Дисертантом була вивчена практична діяльність ряду українських товарних бірж, зокрема локальні нормативні акти Української універсальної товарної біржі, Київської та Маріупольської універсальних товарних бірж; опубліковані матеріали про роботу Львівської товарно-фондової біржі, Харківської, Донецької товарних бірж. Обмежений обсяг дослідженої емпіричної інформації зумовлений перш за все

існуванням інституту комерційної таємниці щодо змісту біржових угод.

Наукова новизна дисертації, на погляд автора, полягає в тому, що в ній вперше в Україні на рівні монографічного дослідження розглядаються питання цивільно-правового регулювання діяльності товарних бірж за умов запровадження ринкових відносин.

У дисертації сформульовані нові положення, які і вносяться на захист:

1) про правову природу товарних бірж та їх організаційно-правову форму; створення українських товарних бірж в організаційно-правовій формі господарських товариств не відповідає юридичній природі товарних бірж як утворень, що не мають на меті одержання прибутку;

2) про основні характерні ознаки біржової угоди, що визначаються місцем здійснення біржового договору, суб'єктами, об'єктом і порядком укладення угоди. Місцем здійснення біржової угоди завжди має бути біржове зібрання. Відсутність цієї ознаки біржової угоди в діючому Законі України "Про товарну біржу" дискредитує саму ідею біржі як організації, що за своєю економічною природою покликана зосереджувати в одному місці попит і пропозицію та формувати оптимальні ціни. Законодавство України в частині визначення об'єкта біржової угоди доцільно уточнити вказівкою на таку рису біржового товару, як заміняність. Порядок укладення біржової угоди передбачається біржовим законодавством, біржовими статутами та правилами біржової торгівлі. Формулювання цієї ознаки біржової угоди в такому узагальненому вигляді, на думку автора, є більш

точним порівняно з чинним законодавством, яке в легальному визначенні біржової операції вказує лише на одну із особливостей порядку її укладення, а саме на ту, що стосується форми біржових угод;

3) про основні види біржових угод, що мають бути закріплені у біржовому законодавстві: касові - угоди купівлі-продажу реального товару з негайним виконанням, форвардні - угоди купівлі-продажу реального товару з виконанням у майбутньому, ф'ючерсні - угоди купівлі-продажу стандартних контрактів, опціонні - угоди купівлі-продажу прав на майбутню купівлю або продаж реальних товарів чи стандартних контрактів;

4) про правову природу і інституційну належність форвардних, ф'ючерсних, опціонних угод. Угоди із заставов, які у вітчизняній біржовій практиці розглядаються як різновид форвардних угод, потребують іншої назви (наприклад, угоди з гарантійним внеском, угоди із забезпеченням, угоди із страхуванням). Ф'ючерсні, опціонні, а також форвардні угоди стосовно "майбутнього" товару належать до алеаторних (ризикових) зобов'язань; касові угоди та форвардні операції відносно "існуючого" товару є міновими;

5) про правовий статус та повноваження засновників і членів товарних бірж. Засновниками і членами товарної біржі не повинні бути фізичні особи, які законодавством позбавлені права займатись підприємницькою діяльністю. Обмеження управлень власника біржового місця мають торкатися не лише едачі в найом та продажу членських прав, а і будь-яких інших дій власника біржового місця;

6) про поняття "біржове посередництво" та його зміст. В Законі України "Про товарну біржу" слід виключити поняття

"біржове посередництво", яким має бути охоплена вся діяльність, пов'язана з наданням послуг в сфері біржової торгівлі: брокерська діяльність - діяльність осіб по виконанню доручень членів біржі або клієнтів за їх рахунок; дилерська діяльність - діяльність осіб по здійсненню біржових операцій від свого імені й за свій рахунок з метою подальшого перепродажу або відкupu на біржі; маклерська діяльність - діяльність представників апарату біржі по виконанню обов'язків ведучих торгів.

Практична значимість роботи.

Висновки дисертації можуть бути використані в процесі подальшого вдосконалення Закону України "Про товарну біржу".

Дисертаційне дослідження може бути корисним в плані підготовки підручників і навчальних посібників для студентів юридичних вузів, а також при викладанні курсу "Цивільне право" та спецкурсу "Біржове право".

Частина сформульованих у дисертації положень носить дискусійний і постановочний характер і може служити базою для подальших наукових досліджень.

Апробація результатів дослідження.

Основні положення та висновки дисертації обговорювались на засіданнях кафедри цивільного права Київського національного університету, викладені у трьох публікаціях, використовуються у навчальному процесі при проведенні практичних занять з цивільного права.

Структура дисертації.

Робота складається з вступу, трьох глав, які охоплюють шість параграфів, висновків та списку літератури.

ЗМІСТ РОБОТИ

У "Вступі" обґрунтовується актуальність обраної теми, подається стан наукової розробки проблеми, визначаються мета, завдання дослідження, його методологічна, джерельна база, формулюються положення, які виносяться на захист, вказується на наукову новизну і практичне значення роботи, а також на апробацію результатів дослідження.

В главі 1 "Товарна біржа як суб'єкт цивільного права" розглядаються питання виникнення та еволюції інституту біржової торгівлі, його законодавчої регламентації, аналізується правовий статус товарної біржі як суб'єкта цивільно-правових відносин.

У параграфі 1 "Історико-правовий нарис виникнення і розвитку товарних бірж" досліджується процес поступової трансформації товарної біржі як інституту оптової торгівлі реальним товаром у ринок прав на товар /у так звану ф'ючерсну біржу/.

Зазначається, що сучасні товарні біржі та принципи, які покладені в основу їх діяльності, мають багатовікову історію, витони якої сягають у часи Стародавньої Греції. З розвитком міст та удосконаленням транспорту і зв'язку, регіональні ярмарки, що набули значного поширення в епоху середньовіччя, поступово замінювалися на спеціалізовані торговельні центри, які в Європі отримали назву бірж.

Автор зауважує, що у сучасному розумінні товарна біржа набула більш-менш чітких обрисів у 16-17 ст. ст. Цьому сприяв бурхливий розвиток торгівлі, пов'язаний із становленням капіталізму в Європі.

Значне місце в дисертації займає аналіз інституту біржової торгівлі в дореволюційній Росії. Констатується,

що могутнім поштовхом для розвитку біржової справи в Російській імперії стали реформи 60-х років 19 століття. Саме в цього періоду власне і починається справжня історія вітчизняних товарних бірж. Автор звертає увагу на особливості розвитку російської біржі, яка внаслідок ряду історичних умов стала не тільки організованим ринком, але й органом представництва та захисту інтересів торгівлі та частково промисловості. Аналізується специфіка радянської товарної біржі 20-х років, розглядається законодавча регламентація діяльності так званих ярмаркових товарних бірж.

В роботі докладно досліджується історія становлення ф'ючерсної біржі, характеризуються її відмітні ознаки, дається аналіз стану сучасної ф'ючерсної торгівлі у країнах з розвинутою ринковою економікою / США, Великобританія, Японія/. Розглядаються особливості товарних бірж, відроджених на території колишнього СРСР. Досліджується проблема державного регулювання біржової торгівлі.

Аналізуючи розвиток біржового законодавства, яке супроводжувало еволюцію біржі, автор звертає увагу на його специфіку у країнах континентальної Європи /Німеччина, Франція, Іспанія, Португалія/ та США, в дореволюційній Росії, в СРСР часів НЕРУ. Дається загальна характеристика сучасного біржового законодавства країн СНД та Балтії.

Параграф 2 "Правовий статус товарної біржі за законодавством України" присвячений розгляду особливостей товарної біржі як юридичної особи. В ньому досліджуються спеціальна правосдатність і дисдатність товарної біржі, діяльність її органів управління, спеціальних підрозділів /розрахункова палата, біржовий арбітраж, котирувальна комісія/.

Відзначивши дискусійність питання організаційно-правової форми створення товарних бірж, дисертант робить висновки про невідповідність форми господарських товариств, яка використовується у біржовій практиці України, юридичній природі товарної біржі як організації, що не має на меті одержання прибутку.

В главі 2 "Біржові угоди" дається правова характеристика біржових операцій, аналізуються ознаки біржових угод, визначаються їх основні види.

У параграфі 1 "Поняття біржової угоди" дисертант підтримує точку зору на біржові угоди як такі, що за своєю юридичною конструкцією нічим не відрізняються від угод, які здійснюються поза біржею /Шершеневич, Авідіна, Коєир, Садіков/. Чотири основні відмітні ознаки біржової угоди, які визначаються місцем її здійснення, суб'єктами, об'єктом і порядком укладення, на думку дослідника, повинні бути відображені у легальному визначенні біржової угоди.

Розглядаючи першу ознаку /місце здійснення біржового договору/, автор вказує на недосконалість чинного законодавства, яке допускає можливість здійснення в Україні біржових угод і поза біржею. Пропонується усунути зазначений недолік шляхом доповнення легального визначення біржової угоди вказівкою на здійснення її у біржовому зібранні.

В роботі обґрунтовується доцільність уточнення законодавства України в частині визначення об'єкта біржової угоди вказівкою на таку рису біржового товару, як замієність. Загальновідомо, що біржова торгівля є найбільш прийнятною для відчуження речей, які визначаються родовими ознаками /числом, вагою, мірєю/. Лише замієні товари мо-

жуть підлягати стандартизації за якістю, що є основною умовою для запровадження ф'ючерсної торгівлі.

У дефініції біржової операції, що міститься в чинному законодавстві, вказується тільки на одну із особливостей порядку укладення біржових договорів, а саме на ту, що стосується форми біржових угод. Більш правильним, на погляд дисертанта, було б зазначити, що біржова угода повинна укладатися в порядку, передбаченому біржовим законодавством, біржовими статутами та правилами біржової торгівлі /здійснення договорів під час публічних торгів, як правило, за допомогою брокерів, забезпечення комерційної таємниці/.

Автор звертає увагу на те, що в Законі України "Про товарну біржу", на відміну від біржового законодавства ряду країн /Росія, Беларусь, Таджикистан, Естонія/, вживається термін "біржова операція". Зазначається, що в межах даного дисертаційного дослідження поняття "біржові угоди, біржові операції, біржові договори" розглядаються як тотожні. Робиться висновок про доцільність повернення на законодавчому рівні до традиційного поняття "біржова угода".

В параграфі 2 "Види біржових угод" аналізуються дві основні групи біржових операцій - касові, що розраховані на негайне виконання; угоди на строк /форвардні, ф'ючерсні, опціонні/, які передбачають виконання зобов'язання через визначений строк після укладення договору.

Форвардними вважаються угоди купівлі-продажу реально-го товару з виконанням у майбутньому. Форвардні угоди поєднує з касовими та обставина, що в обох випадках мова йде про угоди, пов'язані із взаємною передачею прав та

обов'язків стосовно реального товару, якому в біржовому праві протиставляється фіктивний, не реальний товар у вигляді ф'ючерсного контракту. І касові, і форвардні угоди характеризуються наміром сторін у дійсності придбати або реалізувати на біржі товар, чого не можна сказати про більш складні різновиди угод на строк. Відрізняються зазначені угоди насамперед за строками їх виконання. Якщо касові угоди розраховані на негайне виконання, то у форвардних угодах виконання зобов'язання відстрочено.

Аналізуючи різні точки зору щодо предмета форвардних угод /Рясенцев, Добринін, Згібнева, Хромов, Іванов/, дисертант підтримує і додатково аргументує позицію тих цивілістів, які вважають, що предметом форвардних угод може бути як "існуючий", так і "майбутній" товар. В цьому, на думку дослідника, полягає ще одна відмінність форвардних угод від касових, оскільки предметом останніх може виступати лише "існуючий" товар.

Поняттям ф'ючерсної угоди охоплюється купівля-продаж стандартних контрактів на товари, що поставлятимуться через визначений час після укладення договору. Порівняно з форвардними, ф'ючерсні угоди - більш складний різновид операцій на строк.

Якщо предметом форвардної угоди є реальний товар, то в якості предмета ф'ючерсної угоди виступає особливий вид товару - стандартний контракт на поставку реального товару. За своєю юридичною природою це договір стосовно купівлі-продажу реального товару з виконанням через визначений проміжок часу за ціною, що встановлюється в момент укладення договору.

Умови ф'ючерсного контракту відносно кількості,

якості, місця і строку поставки є точно стандартизованими. Навпаки, всі умови форвардних угод встановлюються партнерами за домовленістю.

На відміну від форвардних, ф'ючерсні угоди після перевірки їх Розрахунковою палатою біржі перестають бути зобов'язаннями між продавцем і покупцем. Вони перетворюються на зобов'язання покупця і продавця перед Розрахунковою палатою, яка в свою чергу бере на себе роль гаранта виконання ф'ючерсних операцій. В результаті один продавець /покупец/ може бути замінений на другого, що уклав угоду на біржі і має контакти тільки з Розрахунковою палатою. Таким чином, ще одна особливість цього складного різновиду біржових операцій - анеособленість угод, оскільки між покупцем і продавцем стоїть Розрахункова палата. Виконання ф'ючерсних угод надійно гарантується Розрахунковою палатою біржі. Внесення ж гарантійних внесків є обов'язковою умовою участі у ф'ючерсній торгівлі. Природа форвардів не вимагає /хоча і не виключає/ участі в біржовому обігу Розрахункової палати. Самі сторони або їх представники, укладаючи форвардні угоди, можуть потурбуватися про гарантії виконання зобов'язань.

Наступна характерна риса ф'ючерсних угод - необов'язковість поставки реального товару за ф'ючерсними контрактами. На відміну від форвардних угод, які припиняються фактичною поставкою товарів, ф'ючерсні угоди, у переважній більшості випадків, припиняються не поставкою товарів, а зворотнім викупом контракту. Стандартизованість ф'ючерсних контрактів забезпечує учасникам торгів можливість закриття своїх позицій у будь-який момент до ліквідаційного строку шляхом здійснення зворотної угоди /тобто шляхом продажу

купленого або купівлі проданого контракту/ а виплатою чи отриманням різниці у цінах.

Головна ж відмінність цих двох біржових операцій на строк полягає у цілях, які переслідуються контрагентами при укладенні договорів. Учасники форвардної угоди насправді бажать придбати або реалізувати на біржі реальний товар. Що стосується ф'ючерсних угод, то вони укладаються не з метою купівлі чи продажу товару реального, а з метою або страхування /хеджування/ угод з реальним товаром від несприятливих змін у цінах, або спекуляції, тобто отримання в ході перепродажу /відкупу/ прибутку від імовірних змін у цінах. Автор ретельно досліджує механізм спекуляції та хеджування.

В роботі дається юридичний аналіз однієї із найскладніших модифікацій договору купівлі-продажу - опціонної угоди, яка становить собою угоду купівлі-продажу прав на майбутню купівлю або продаж реальних товарів чи стандартних контрактів. Визначаються права і обов'язки сторін опціонного договору - покупця /держателя або володаря опціону/ та продавця /передплатника або надписувача опціону/. Висловлюються міркування щодо предмета опціонних угод, яким, на думку дослідника, виступає не реальний товар, не стандартний контракт, а право на майбутню купівлю або продаж реального товару чи ф'ючерсного контракту. В обмін на одержання цього права покупець опціону сплачує його продавцю грошову суму - премію. Досліджується юридична природа премії. Розглядаються основні види опціонних угод /прості, подвійні /або стедаж/, складні, кратні/.

З тим, щоб забезпечити єдиний підхід у правовому регулюванні і спрямувати вітчизняну практику біржової

торгівлі в цивілізоване русло, що відповідає світовим стандартам, дисертант пропонує запровадити законодавчу регламентацію основних видів біржових угод.

Дослідник розглядає особливості угод із заставою, які у біржовій практиці України виступають в якості різновиду форвардних угод. Аргументується необхідність надання цій угоді іншої назви /угода з гарантійним внеском, угода із забезпеченням, угода із страхуванням/.

Значне місце в дисертації займає аналіз змісту алеаторних /ризикових/ і мінових /комутативних/ зобов'язань. Обґрунтовується віднесення ф'ючерських, опціонних, а також форвардних угод стосовно "майбутнього" товару до алеаторних зобов'язань; касових і форвардних операцій відносно "існуючого" товару - до мінових.

В главі 3 "Учасники біржових торгів" висвітлюються питання, пов'язані з правовим статусом і діяльністю осіб, які можуть брати участь у біржових торгах.

У параграфі 1 "Правове становище членів товарної біржі" досліджується проблема щодо законодавчої заборони для деяких категорій осіб виступати засновниками і членами товарної біржі. Пропонується доповнити існуючий перелік вказівкою на фізичних осіб, які позбавлені права займатись підприємницькою діяльністю. Враховуючи юридичну природу товарної біржі як організації, що не має на меті одержання прибутку, стає незрозумілим правовий статус таких членів біржі, котрі позбавлені основного права члена товарної біржі - права здійснювати біржові операції безпосередньо або через представника, але в той же час можуть виступати засновниками господарських товариств, організаційно-правової форма яких використовується і для створення товарних

бірж. Дисертантом розглядається порядок прийняття у члени біржі та порядок вибуття із складу її членів.

Автор звертає увагу на правову норму, яка зобов'язує власника "біржового місця" при реалізації своїх управнень підкорятися певним правилам, встановленим біржовим комітетом. Вказане обмеження дослідник вважає виправданим. Біржове товариство повинно мати змогу перевіряти кандидатури тих осіб, які виявили бажання стати учасниками біржових торгів. Водночас відзначається, що в Законі України "Про товарну біржу" мова йде лише про здачу в найом та продаж членських прав, при цьому відсутні будь-які обмеження щодо інших дій власника /обмін, дарування тощо/. Сформульована конкретна пропозиція, спрямована на вдосконалення біржового законодавства в цій частині.

У параграфі 2 "Біржове посередництво" досліджується історичний досвід правового регулювання діяльності біржових посередників. Робиться висновок про те, що традиційно вітчизняному законодавству були відомі в якості біржових посередників лише маклери. Відзначається, що у сучасній біржовій практиці України біржовими маклерами вважаються представники апарату біржі, які виконують обов'язки ведучих торгів у товарних секціях, реєструють угоди і мають право зупиняти торги на деякий час. Підшукуванням контрактів для учасників біржової торгівлі у теперішній час займаються брокери.

Проаналізувавши визначення поняття брокера, яке міститься в чинному законодавстві, дослідник дійшов висновку про те, що брокери в Україні є представниками членів біржі. Значне місце в роботі займає аналіз цивільно-правових аспектів діяльності біржових брокерів ^{в Україні} **особливості**

суб'єктного складу; специфіка представництва на біржі; зміст, предмет, форма і строк договору доручення, який використовується для оформлення представницьких функцій/.

Автор досліджує проблему співвідношення посередництва і представництва на біржі. Зарубіжний досвід /зокрема, США, Німеччина, Франція/ свідчить про те, що діяльність біржових посередників щільно переплетена з представницькими функціями. Зазначається, що біржове посередництво не ототожнюється з чистим посередництвом /здійсненням брокером фактичних дій/ і в біржовій практиці країн-учасників СНД, що знайшло відображення в законодавстві деяких з них /Беларусь, Казахстан/. Підтримуючи такий підхід, дисертант пропонує власне бачення біржового посередництва як діяльності по наданню послуг в сфері біржової торгівлі; мета цієї діяльності полягає у забезпеченні за допомогою дій однієї особи інтересів іншої особи.

Основним видом біржового посередництва виступає брокерство. Автор звертає увагу на недосконалість вітчизняного Закону в питанні регулювання брокерської діяльності і пропонує на законодавчому рівні розмежувати діяльність брокерів, що є службовцями членів біржі, і діяльність брокерів - підприємців, яким слід надати право представляти інтереси не лише членів біржі, а і будь-яких інших клієнтів. Дисертант вважає за доцільне передбачити в Законі можливість здійснення брокерських функцій також на підставі договору комісії.

В роботі розглядаються притаманні біржовій практиці країн СНД особливості договору про надання брокерських послуг. Дослідивши правовий статус юридичних осіб, що діють в якості біржових посередників /брокерські контори і

фірми/, автор вносить конкретні пропозиції по вдосконаленню чинного законодавства.

Дисертант аналізує юридичну природу ділерської діяльності як різновиду біржового посередництва, підкреслюючи при цьому її спекулятивну спрямованість. Констатувавши дискусійність питання щодо фігури ділера, дослідник дійшов висновку про необхідність законодавчої регламентації ділерської діяльності.

Автор вважає, що терміном "біржове посередництво" повинна бути охоплена вся діяльність, пов'язана з наданням послуг в сфері біржової торгівлі /брокерська, ділерська, маклерська діяльність/.

Завершується дисертація "Висновками", в яких сформульовані пропозиції, спрямовані на вдосконалення біржового законодавства.

1. Пропонується доповнити частину 2 статті 5 Закону України "Про товарну біржу" після слів "на державному бюджеті" словами "фізичні особи, які законодавством позбавлені права займатись підприємницькою діяльністю".

2. Автор вважає за необхідне внести зміни до частини 2 статті 8 Закону України "Про товарну біржу" і викласти її в такій редакції:

"Вступний внесок члена біржі має дорівнювати вартості "біржового місця", що визначається виходячи з попиту та пропозиції на "біржове місце". Особа, що сплатила пайовий або вступний внесок, набуває управління власника щодо "біржового місця" і може здійснювати відчуження своїх прав за правилами, встановленими біржовим комітетом /радою біржі/".

3. Пропонується така редакція статті 15 Закону Ук-

раїни "Про товарну біржу":

"Стаття 15. Біржові угоди

Біржовою угодою визнається договір, що відповідає сукупності зазначених нижче умов:

- а) якщо його здійснено у біржовому зібранні;
- б) якщо він являє собою купівлю-продаж, поставку та обмін біржових товарів;
- в) якщо його учасниками є члени біржі;
- г) якщо він укладений в порядку, передбаченому біржовим законодавством, біржовими статутами та правилами біржової торгівлі.

Біржовим товаром визнається заміне майно /у тому числі майнові права/, допущене до обігу на товарній біржі.

Біржові угоди дозволяється здійснювати тільки членам біржі або їх представникам.

Угода вважається укладеною з момента її реєстрації на біржі. Угоди, зареєстровані на біржі, не підлягають нотаріальному посвідченню.

Зміст біржової угоди /за винятком найменування товару, кількості, ціни, місця і строку виконання/ не підлягає розголошенню. Цю інформацію може бути надано тільки на письмову вимогу судам, органам прокуратури, служби безпеки, внутрішніх справ, арбітражного суду та аудиторським організаціям у випадках, передбачених законодавством України".

4. На думку дисертанта, доцільно доповнити розділ 6 біржового Закону України статтею 15¹ такого змісту:

"Стаття 15¹. Види біржових угод

Учасниками біржових торгів можуть здійснюватися угоди: касові - угоди купівлі-продажу реального товару з не-

гайним виконанням,

форвардні - угоди купівлі-продажу реального товару з виконанням у майбутньому,

ф'ючерсні - угоди купівлі-продажу стандартних контрактів,

опціонні - угоди купівлі-продажу прав на майбутню купівлю або продаж реальних товарів чи стандартних контрактів,

а також інші угоди відносно біржового товару, встановлені у правилах біржової торгівлі."

5. Пропонується викласти статтю 16 в такій редакції:

"Стаття 16. Біржове посередництво на товарних біржах

Біржове посередництво здійснюється шляхом брокерської, дилерської і маклерської діяльності.

Брокерська діяльність - це діяльність осіб по виконанню доручень членів біржі або клієнтів за їх рахунок.

Брокерська діяльність здійснюється зареєстрованими на біржі відповідно до її статуту брокерами - фізичними особами; брокерськими фірмами - юридичними особами; брокерськими конторами - філіалами або іншими відокремленими підрозділами юридичної особи, які мають окремий баланс і розрахунковий рахунок.

Кількість брокерів кожної товарної біржі визначається біржовим комітетом /радою біржі/.

Брокери вправі пересвідчитися в наявності та якості запропонованого товару, а також у платоспроможності покупця, пропонувати альтернативні умови контрактів та здійснювати будь-які інші дії, що не суперечать інтересам клієнтів.

Брокерам забороняється розголошувати комерційні

таємниці щодо здійснюваних за їх участю біржових угод клієнтів, одночасно обслуговувати двох або більше клієнтів, інтереси яких суперечать.

Ділерська діяльність - це діяльність осіб по здійсненню біржових угод від свого імені й за свій рахунок з метою подальшого перепродажу або відкупу на біржі.

Маклерська діяльність - це діяльність представників апарату біржі по виконанню обов'язків ведучих торгів."

Основні положення дисертації викладені у таких публікаціях автора:

1. Українське законодавство про товарну біржу: історія та сучасність // Вісник Київського університету. Серія: Юридичні науки. Вип. N 32. - К., 1993. - С.49-57.
2. Товарна біржа: порівняльно-правовий аналіз законодавства України, Росії та Беларусі // Ерліхівський збірник. Вип.1 (Наукові статті викладачів, аспірантів та співробітників юридичних факультетів Чернівецького і Київського університетів). - Чернівці, 1994. - С.98-104.
3. Дивільне законодавство і біржова діяльність // Концептуальні питання створення нового Дивільного кодексу України. Матеріали Республіканської науково-практичної конференції 14-15 квітня 1992р. - К., 1992. - С.106-107.

1) Dudorova K. B. Civil-legal regulation of Commodity Exchange Activity in Ukraine.

Dissertation for the competition for an academic degree of a candidate of jurisprudence on speciality 12.00.03 Civil Law, Family Law, Civil Process, International Private Law, Kiev University named after Taras Shevchenko, 1995.

Exchange Legislation in Ukraine is analysed from a position of its correspondence with forming market relations. Law Status of Commodity Exchange is investigated. Juridical Analysis of Exchange Deals' Indications and main kinds of deals. The activity of Exchange mediators is considered. Concret proposals concerning the perfection of Exchange Legislation in Ukraine have been formulated.

2) Дудорова Е. В. Гражданско-правовое регулирование деятельности товарных бирж в Украине.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03. - гражданское право, семейное право; гражданский процесс, международное частное право, Киевский университет им. Тараса Шевченко, 1995.

Анализируется биржевое законодательство Украины с точки зрения его соответствия формирующимся рыночным отношениям. Исследуется правовой статус товарной биржи. Дается юридический анализ признаков биржевых сделок, их основных видов. Рассматривается деятельность биржевых посредников. Сформулированы конкретные предложения по совершенствованию биржевого законодательства Украины.

Ключевые слова: товарная биржа, биржевые угоды, биржевое посредничество.

Подписано к печати 22.04.95г. Формат 10х84^{1/6}
Объем 1,5 условных печатных листов.
Заказ № 749 Тираж 100 экз. Бесплатно
размножено ГНЦ Милитата Украины ООП

Дудорова

453035

AB 32.664